

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1633>**С. Бенецький,**аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сьогодні туристична галузь є третьою за прибутковістю галуззю серед усіх інших галузей світової економіки. Крім того, для економіки багатьох інших держав вона є базовою. Кількість туристичних компаній постійно збільшується.

Договір надання туристичних послуг посідає одне із центральних місць у туризмі, у тому числі міжнародному. На відміну від неорганізованої туристської поїздки, регламентованої безліччю різноманітних цивільно-правових договорів, що укладаються туристом із виконавцями окремих послуг, для здійснення організованої туристської поїздки досить укладення одного договору з туристського обслуговування з особою, яка перебирає на себе зобов'язання щодо надання туристичного обслуговування.

Основними сегментами ринку туристичних послуг є корпоративний туризм, під яким розуміють організацію ділових поїздок і відпочинку співробітників різних компаній. Він почав розвиватися водночас із появою в Україні великих іноземних і спільних підприємств; індивідуальний туризм – організація відпочинку за індивідуальною програмою, а також організація VIP перевезень; масовий туризм – туристичні поїздки за кордон, а також усередині країни за стандартними турпакетами. Усе більш популярні такі нові категорії, як еко-

логічний та екстремальний туризм, а також упевнено розвивається сектор молодіжного і студентського туризму.

Для задоволення попиту на перерахованих сегментах туристичного ринку найдоцільніше використовувати повітряний транспорт, оскільки швидкість доставки пасажирів і протяжність маршрутів відіграють тут визначальну роль.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці таких науковців, як С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, А.Г. Божкова, Є.Щ. Харитонов, Н.В. Корж, О.В. Заноско і інші.

Метою статті є науковий аналіз загальних положень законодавства України з метою визначення особливостей договору надання туристичних послуг за цивільним правом України.

Договір надання туристичних послуг не має загальноприйнятого найменування в міжнародній практиці. Єдиним міжнародним правовим актом, що містить уніфіковані норми, присвячені договору надання туристичних послуг, є Міжнародна конвенція за контрактом на подорож (далі – Конвенція), що прийнята 23.04.1970, набрала чинності 24.02.1976. У Конвенції використовується поняття «організований контракт на подорож», яке означає будь-який контракт, відповідно до якого одна особа, яка виступає від свого імені,

зобов'язується надати іншій особі комплекс послуг за загальною ціною.

Аналогічне визначення цього договору містить § 651 Німецького цивільного укладення. У деяких законодавчих актах договір між туристом та організатором подорожі не має певної назви. Наприклад, у Директиві Євросоюзу про комплексні тури від 13.06.1990 № 90/314 ЕЕС лише вказується на контракт, що пов'язує споживача з організатором подорожі й (або) продавцем.

Непойменованій договір використовується також у Законі про продавців подорожей штату Флориди (США) та інших штатів.

У цивільному законодавстві України сьогодні немає визначення договору про надання туристичних послуг і не визначено жодної моделі договорів, пов'язаних з обслуговуванням туристів. Однак у ст. 901 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України зазначається, що за «договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором» [3]. У частині 2 ст. 901 ЦК України звертається увага на те, що положення глави 63 ЦК України можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання.

Про посилання щодо визначення договору про надання туристичних послуг ідеться в ст. 20 Закону України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР, де зазначається, що за договором на туристичне обслуговування одна сторона (туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його. До договору

на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом. Договір на туристичне обслуговування укладається в письмовій чи електронній формі відповідно до закону.

Відсутність норм, що регламентують туристичну діяльність, у ЦК України та наявність таких норм у Законі України «Про туризм» довгий час слугували підставою для дискусії у вітчизняній юридичній науці про пріоритет між зазначеними актами та, як наслідок, про правову природу розглядуваного договору.

Отже, як бачимо, поняття й визначення договору про надання туристичних послуг як різновиду договору надання послуг вітчизняною цивільною доктриною не вироблено. Очевидно, це викликано відсутністю належного закріплення поняття цього договору, а також визначення термінів «туристичне обслуговування», «туристичні послуги» в цивільному законодавстві. Так, у ч. 2 ст. 901 ЦК України говориться тільки, що до відносин щодо надання будь-яких послуг застосовуються правила, передбачені главою 63 ЦК України.

Такий договір є консенсуальним, двостороннім, оплатним. Як правило, договір надання туристичних послуг є публічним. Крім того, у ст. 20 Закону України «Про туризм» передбачається письмова форма цього договору. У силу положень глави 63 ЦК України сторонами розглянутого договору є виконавець і замовник. Виконавцем у розглянутому договорі визнається особа, здатна надати туристичне обслуговування. У пункті 5 ст. 1 Конвенції такою особою називається організатор подорожі, який у межах своєї звичайної діяльності укладає договори з туристами, незалежно від того чи є така діяльність основною й ведеться вона на професійній основі.

Директива не містить прямої відповіді на питання, хто є виконавцем у розглянутому договорі. Згідно

з положеннями Директиви, як виконавець може виступати організатор і (або) продавець. При цьому під організатором розуміється особа, яка регулярно організовує «послуги, що включають усе», і продає їх, а також пропонує для продажу самостійно або через продавця.

З урахуванням викладеного, а також положень глави 63 ЦК України доцільно запропонувати визначення договору надання туристичних послуг як угоди, у силу якої одна сторона (виконавець-туроператор) з метою здійснення своєї туристичної діяльності, спрямованої на організацію та забезпечення туристичної поїздки туриста, зобов'язується надати іншій стороні (замовнику, яким може бути не тільки турист, а й особа, яка купує послуги в інтересах третіх осіб) комплекс послуг (як мінімум дві), однією з яких є безпечне перевезення до місця здійснення туристичного відпочинку або своєчасне, безпечне розміщення в місці, де заплановано туристичний відпочинок, а також інші послуги, пов'язані з туризмом, а замовник (турист, або особа, яка купує туристичні послуги в інтересах третьої особи) зобов'язується своєчасно й у повному обсязі оплатити надані туристичні послуги. Договір щодо надання туристичних послуг є консенсуальним, двосторонньо-зобов'язальним, оплатним і публічним.

Очевидно, що туристичний ринок є головним замовником авіаперевезень. Ці перевезення мають певний характер – це чартерні перевезення.

Договір надання туристичних послуг посідає одне із центральних місць у туризмі, у тому числі міжнародному. На відміну від неорганізованої туристської поїздки, регламентованої безліччю різноманітних цивільно-правових договорів, що укладаються туристом із виконавцями окремих послуг, для здійснення організованої туристської поїздки досить укладення одного договору з туристського обслуговування з особою, яка перебирає на себе

зобов'язання щодо надання туристичного обслуговування.

Туристська послуга – «це сукупність цілеспрямованих дій у сфері обслуговування, які орієнтовані на забезпечення й задоволення потреб туриста або екскурсанта, що відповідають цілям туризму, характеру та спрямованості туристської послуги, туру, туристського продукту, що не суперечать загальнолюдським принципам моралі й доброго порядку» [9].

Основні положення договорів із постачальниками послуг аналогічні положенням типового договору: предмет договору, основні умови, права й обов'язки постачальника послуг, права й обов'язки туроператора, відповідальність сторін, форс-мажорні обставини, юридичні адреси та реквізити партнерів.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про туризм» [2], туроператор і турагент несуть відповідальність перед туристами за невиконання зобов'язань, зазначених у договорі, незалежно від того будуть вони виконуватися туроператором, турагентом або іншою особою, що надає турпродукт. Наприклад, споживач, незадоволений якістю послуг, що надаються туроператором, має право пред'явити позов як самому туроператору, розташованому за кордоном, так і вітчизняному турагенту. Це не завжди відповідає загальним правилам цивільного права, згідно з якими позов може бути пред'явлений тільки тій особі, з яким позивач перебуває в договірних відносинах.

Наприклад, турагент уклав із туроператором договір доручення, отже, всі обов'язки за туристичним договором виникають безпосередньо в туроператора (п. 1 ст. 1000 ЦК України) [3]. Разом із тим покладання відповідальності за дії останнього на турагента характерно для законодавства про захист прав споживача та відповідає передусім інтересам клієнта (зокрема позбавляє від необхідності звертатися з позовами до іноземних судів). Вибір права в таких випадках підпорядко-

ується ч. 2 ст. 1210 ЦК України [3], згідно з якою до вимоги про відшкодування збитку, що виник у споживача у зв'язку з придбанням товару або наданням послуги, за вибором споживача застосовується право країни, де: 1) знаходиться місце проживання споживача; 2) знаходиться місце проживання або місце знаходження виробника чи особи-виконавця, що надала послугу; 3) споживач придбав товар або йому була надана послуга.

Розвиток договірних відносин у туристичній діяльності та їх цивільно-правове регулювання має конструктивне значення в соціально-економічному розвитку України, так як розвиток туризму є умовою збільшення зайнятості населення, будівництва доріг, аеропортів та інших зручностей у дестинації, зростання бюджету за рахунок податкових надходжень, припливу іноземної валюти (стимулювання інвестиційного ринку), збереження й раціонального використання культурної та природної спадщини.

Уважаємо, що в законодавстві України сьогодні необхідно застосувати більш розгорнутий підхід до цивільно-правового регулювання правовідносин, що складаються в індустрії туризму, у який доцільно включити такі напрями: розроблення особливого порядку правового регулювання відносин, пов'язаних із наданням туристичних послуг для транзитних мандрівників, диференціація правового регулювання договірних відносин з урахуванням їх класифікації за суб'єктним складом і функціональним призначенням; розвиток інституту цивільно-правової відповідальності суб'єктів туристичної індустрії; поглиблення правового регулювання інституту посередницької діяльності туристичних агентів.

Відповідно до Закону України «Про туризм», безпека в галузі туризму – це сукупність факторів, які характеризують соціальний, економічний, правовий тощо стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави в галузі туризму [2].

На думку окремих учених, безпекою туристичного бізнесу є найбільш ефективне використання наявних ресурсів для запобігання численним загрозам, успішне протистояння будь-яким негативним впливам, забезпечення стабільного функціонування й розвитку галузі [10]. На думку інших науковців, безпека туризму – динамічний стан захищеності сфери туризму від внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці, яка дає змогу забезпечити її надійне існування і сталий розвиток [11].

Отже, безпека сфери туризму є комплексним поняттям, яке включає в себе безліч взаємопов'язаних і взаємозалежних чинників. Кабінет Міністрів України затвердив Стратегію розвитку туризму і курортів на період до 2026 року. Стратегія визначає підхід державної туристичної політики за такими напрямками: безпека туристів; нормативно-правове забезпечення; розвиток туристичної інфраструктури; розвиток людських ресурсів; маркетингова політика розвитку туризму й курортів. Основними положеннями Стратегії в напрямі безпеки туристів є забезпечення безпеки туристів і захист їхніх законних прав та інтересів, що сприятиме підвищенню якості послуг, туристичних послуг шляхом: 1) надання невідкладної допомоги туристам, які опинилися в надзвичайній ситуації й або постраждали під час подорожі; 2) створення «гарячої» телефонної лінії для прийому та ведення обліку звернень і скарг туристів, у тому числі й іноземних, а також надання необхідної інформації з питань туризму, виклику допомоги; 3) проведення моніторингу надзвичайних подій, які відбуваються з туристами в регіонах; 4) посилення відповідальності суб'єктів туристичної діяльності перед споживачами туристичних послуг [5].

Актуальність заходів, пов'язаних із безпекою, постійно зростає для будь-якого регіону, ураховуючи досить критичну ситуацію в Україні в умовах карантинних заходів. Безпеку в цьому разі необхідно розуміти як комплексну

систему заходів з метою створення таких умов, за яких будь-яка подія з туристом завідомо не могло б статися. Тому забезпечення безпеки туризму на державному рівні має включати безпеку засобів розміщення і транспорту; безпеку харчування; безпеку дозвілля; безпеку в рекреаційних комплексах і туристських центрах.

У статті визначається, що туристична галузь є третьою за прибутковістю галуззю серед усіх інших галузей світової економіки. Крім того, для економіки багатьох інших держав вона є базовою. Кількість туристичних компаній постійно збільшується.

Договір надання туристичних послуг посідає одне із центральних місць у туризмі, у тому числі міжнародному. На відміну від неорганізованої туристської поїздки, регламентованої безліччю різноманітних цивільно-правових договорів, що укладаються туристом із виконавцями окремих послуг, для здійснення організованої туристської поїздки досить укладення одного договору з туристського обслуговування з особою, яка перебирає на себе зобов'язання щодо надання туристичного обслуговування.

Основними сегментами ринку туристичних послуг є корпоративний туризм, під яким розуміють організацію ділових поїздок і відпочинку співробітників різних компаній. Він почав розвиватися водночас із появою в Україні великих іноземних і спільних підприємств; індивідуальний туризм – організація відпочинку за індивідуальною програмою, а також організація VIP перевезень; масовий туризм – туристичні поїздки за кордон, а також усередині країни за стандартними турпакетами. Усе більш популярні такі нові категорії, як екологічний та екстремальний туризм, а також упевнено розвивається сектор молодіжного і студентського туризму.

Для задоволення попиту на перерахованих сегментах туристичного ринку найдоцільніше використовувати повітряний транспорт, оскільки швидкість доставки пасажирів і протяжність маршрутів відіграють тут визначальну роль.

Ключові слова: цивільно-правовий договір, послуги, туристичні послуги, цивільно-правова відповідальність, туризм.

Benetskiy S. On the features of the agreement on the provision of tourist services under the civil law of Ukraine

The proposed article identifies that the tourism industry is the third most profitable industry among all other sectors of the world economy. In addition, for many other countries' economies, it is basic. The number of travel companies is constantly increasing.

The contract for the provision of tourist services is one of the central places in tourism, including international. Unlike an unorganized tourist trip, regulated by many different civil contracts concluded by a tourist with the performer of certain services, to make an organized tourist trip is enough to conclude one contract for tourist services with the person who undertakes the obligation.

The main segments of the tourist services market are: corporate tourism, which is understood as the organization of business trips and vacations of employees of different companies. It began to develop simultaneously with the emergence of large foreign and joint ventures in Ukraine; individual tourism – organization of rest according to the individual program, as well as the organization of VIP transportation; mass tourism – tourist trips abroad, as well as in the country on standard tourist packages. Increasingly popular are new categories such as eco-tourism and extreme tourism, as well as the growing youth and student tourism sector.

In order to meet the demand in the listed segments of the tourist market, it is advisable to use air transport, since the speed of passenger delivery and the length of routes play a decisive role here.

Key words: civil contract, services, travel services, civil liability, tourism.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 31. Ст. 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2020).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. Ст. 356.
4. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF> (дата звернення: 15.04.2020).
5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 15.04.2020).
6. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання : підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін. ; за заг. ред. С.С. Бичкової. 3-є вид., змін, та допов. Київ : Алерта, 2014. 496 с.
7. Столярський О.В. Правове регулювання міжнародних перевезень : навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 318 с.
8. Коваль П.Ф., Алєшугіна Н.О., Андрєєва Г.П. В'їзний туризм : навчальний посібник. Ніжин : Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. 304 с.
9. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретичні основи туризмології. Київ : Ніка-Центр, 2005. С. 214.
10. Korzh N.V., Zanosko O.V. Formuvannya sistemi ekonomichnoi bezpeki Industrii turizmu yak skladovoi stiykogo rozvitku turizmu v Ukrainy. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/korzh.htm (дата звернення: 15.04.2020).
11. Bobkova A.G., Kudrevatyih S.A., Pisarevskiy E.L. Bezopasnost turizma : uchebnyk / pod obsch. red. d-ra yurid. nauk. E.L. Pisarevskogo. M. : Federalnoe agentstvo po turizmu, 2014. 272 p.